

MASZyny BUDOWLANO- -DROGOWE I DO ROBÓT ZIEMNYCH	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-81
	Przekładnie hydrokinetyczne jednostopniowe trójczłonowe Metody badań laboratoryjnych	1156-07
		Grupa katalogowa 0410

NB-92/14

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są metody badań laboratoryjnych dotyczące przekładni hydrokinetycznych jednostopniowych trójczłonowych przeprowadzone w celu sprawdzenia parametrów podstawowych wg BN-76/1156-01 oraz wymagań ogólnych wg BN-79/1156-06.

Norma nie obejmuje metod badań specjalistycznych, stosowanych przez producentów przekładni w trakcie procesu badawczo-rozwojowego nowych modernizo-

wanych rozwiązań konstrukcyjnych przekładni hydrokinetycznych.

1.2. Zakres stosowania normy. Postanowienia normy powinny być stosowane przy badaniach kwalifikacyjnych przekładni hydrokinetycznych wdrażanych do produkcji krajowej oraz badaniach testacyjnych przekładni importowanych wprowadzanych do obrotu i eksploatacji w maszynach produkcji krajowej, a także przy badaniach kontrolnych jakości przekładni produkowanych seryjnie w kraju.

2. NAZWY I OZNACZENIA

Tablica 1

Nazwa	Oznaczenie	Jednostka miary
Prędkość kątowna (obrotowa) wirnika pompy przekładni hydrokinetycznej	ω_1 n_1	rad/s obr/min
Prędkość kątowna (obrotowa) wirnika turbiny przekładni hydrokinetycznej	ω_2 n_2	rad/s obr/min
Prędkość obrotowa wału silnika spalinowego wysokoprężnego	n_s	obr/min
Moment obrotowy na wale wirnika pompy (na wejściu do przekładni hydrokinetycznej)	M_1	N · m
Moment obrotowy na wale wirnika turbiny (na wyjściu z przekładni hydrokinetycznej)	M_2	N · m
Moment obrotowy na wale silnika spalinowego wysokoprężnego	M_s	N · m
Natężenie przepływu oleju na wejściu przekładni hydrokinetycznej	Q_1	l/min
Natężenie przepływu oleju na wyjściu przekładni hydrokinetycznej	Q_2	l/min
Przecieki z przekładni hydrokinetycznej	Q_p	l/min
Ciśnienie oleju na wejściu przekładni hydrokinetycznej	p_1	MPa
Ciśnienie oleju na wyjściu przekładni hydrokinetycznej	p_2	MPa
Ciśnienie oleju na wyjściu z pompy hydraulicznej układu osprzętu roboczego	p_{HR}	MPa
Temperatura oleju na wejściu przekładni hydrokinetycznej	T_1	°C
Temperatura oleju na wyjściu przekładni hydrokinetycznej	T_2	°C
Współczynnik momentu obrotowego wirnika pompy	λ_1	rad ²
Gęstość czynnika roboczego	ξ	kg/m ³
Godzinowe zużycie paliwa przez silnik spalinowy wysokoprężny	G_c	kg/h
Jednostkowe zużycie paliwa przez silnik spalinowy wysokoprężny	g_c	g/kWh
Godzinowe zużycie paliwa przez silnik w zespole napędowym (silnik spalinowy — przekładnia hydrokinetyczna)	G'_c	kg/h
Jednostkowe zużycie paliwa przez silnik w zespole napędowym (silnik spalinowy — przekładnia hydrokinetyczna)	g'_c	g/kWh
Moc silnika spalinowego wysokoprężnego	N_s	kW
Moc wyjściowa z przekładni hydrokinetycznej pracującej z silnikiem spalinowym	N_z	kW

Dopuszcza się stosowanie aparatury pomiarowej do pomiaru wartości momentu obrotowego w kg · m oraz wartości ciśnienia w kg/cm² pod warunkiem, że ostateczne wyniki pomiarów i badań będą określone w legalnych jednostkach miary podanych w tablicy.

Zgłoszona przez Przemysłowy Instytut Maszyn Budowlanych
Ustanowiona przez Naczelnego Dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Maszyn Budowlanych dnia 31 stycznia 1981 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 lipca 1982 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 7/1981 poz. 36)

Nazwy i oznaczenia pozostałych parametrów przekładni hydrokinetycznych — wg BN-76/1156-01.

3. PRZYGOTOWANIE DO BADAŃ

3.1. Dokumentacja techniczna. Przy przedstawianiu przekładni hydrokinetycznej do badań wymagana jest dokumentacja, w skład której wchodzi co najmniej:

- zaświadczenie KJ producenta,
- kompletna dokumentacja konstrukcyjna przekładni (nie obowiązująca dla przekładni importowanych),
- kompletna dokumentacja techniczno-ruchowa wg BN-77/2058-01 (dla przekładni hydrokinetycznej produkcji krajowej),
- karta gwarancyjna przekładni.

Zaleca się, aby w skład dokumentacji technicznej, przekładni hydrokinetycznej przedstawionej do badań włączono:

- wykaz zmian wprowadzonych przy modernizacji konstrukcji przekładni (jeśli były),
- materiały z poprzednich badań (jeśli były).

Przy przedstawianiu przekładni hydrokinetycznej do badań wg rozdz. 4 wymagane jest, aby silnik biorący udział w badaniach był dostarczony wraz z dokumentacją techniczną i instrukcją obsługi oraz opracowanymi wg PN-80/M-34000 charakterystykami silnika M_s , N_s , G_e i g_e w zależności od prędkości obrotowej wału silnika n_s , przy stopniowanym wzroście prędkości n_s co 200 obr/min, w zakresie prędkości od $n_s = 600$ obr/min do n_{smax} .

3.2. Stan techniczny przekładni hydrokinetycznej. Przekładnia hydrokinetyczna przedstawiana do badań powinna być wykonana zgodnie z dokumentacją konstrukcyjną, w stanie całkowicie zmontowanym (z własną pompą hydrauliczną), po wstępnych próbach ruchowych, sprawna technicznie i przygotowana do eksploatacji zgodnie z instrukcją obsługi podaną przez producenta.

Stan kompletności i wykonania na gotowo (łącznie z pokryciami malarskimi i konserwującymi) oraz przygotowanie przekładni hydrokinetycznej do eksploatacji powinny być potwierdzone przez KJ producenta.

3.3. Badania wstępne. Przed przystąpieniem do badań powinny być przeprowadzone oględziny zewnętrzne przekładni hydrokinetycznej mające na celu sprawdzenie:

- a) kompletności i stanu aktualności dokumentacji technicznej przekładni wg 3.1,
- b) jakości i stanu opakowania przekładni wg BN-79/1156-06 p. 3.1,
- c) kompletności przekładni i jej wyposażenia na zgodność z dokumentacją konstrukcyjną,
- d) grubości i estetyki pokryw malarskich zewnętrznych elementów przekładni na zgodność z wymaganiami w dokumentacji konstrukcyjnej oraz wg BN-79/1156-06 p. 2.5.7,
- e) cechowania na zgodność z wymaganiami wg BN-79/1156-06 p. 2.6,
- f) pewności połączeń gwintowych na zgodność z wymaganiami w dokumentacji konstrukcyjnej oraz wg BN-79/1156-06 p. 2.4.1,

g) oporów własnych ruchu obrotowego wałka wirnika pompy oraz wałka wirnika turbiny przeprowadzane przez obracanie ręczne na zgodność z wymaganiami wg BN-79/1156-06 p. 2.5.1.

4. BADANIA

4.1. Postanowienia ogólne. Badania laboratoryjne przekładni hydrokinetycznych przeprowadzane są głównie w ramach badań kwalifikacyjnych i kontrolnych.

Badania kwalifikacyjne obejmują:

- badania pełne typu przeprowadzane na wyrobach prototypowych lub z serii próbnej przed wprowadzeniem przekładni hydrokinetycznej do produkcji seryjnej,
- badania niepełne typu, przeprowadzane na przekładniach hydrokinetycznych importowanych, przed wprowadzeniem danego typu przekładni do maszyn produkcji krajowej.

Badania kontrolne obejmują:

- badania pełne przeprowadzane na przekładniach wybranych z partii wyrobów produkowanych seryjnie i przedstawionych do odbioru,
- badania niepełne przeprowadzane na wszystkich (100 %) produkowanych seryjnie i przedstawionych do odbioru przekładniach.

Zakresy badań laboratoryjnych, przeprowadzanych w ramach badań kontrolnych przekładni hydrokinetycznych produkowanych seryjnie w kraju, określają normy przedmiotowe poszczególnych typów przekładni, a zakresy badań laboratoryjnych przeprowadzanych w ramach badań kwalifikacyjnych — obowiązujące normy i przepisy dotyczące wprowadzania wyrobów do produkcji, obrotu i eksploatacji.

Pełny zakres badań laboratoryjnych przekładni hydrokinetycznych podano w 4.2.2.

4.2. Opis badań

4.2.1. Ogólne warunki badań. Badania laboratoryjne przekładni hydrokinetycznej powinny być przeprowadzane na stanowiskach badawczych znajdujących się w pomieszczeniach odizolowanych od wpływów zewnętrznych mogących mieć wpływ na wyniki pomiarów, przy stałej temperaturze od 15 °C do 25 °C i wilgotności względnej powietrza nie przekraczającej 75 %. W skład wyposażenia pomieszczeń i stanowisk badawczych do badań wg 4.2.3 ÷ 4.2.7 powinny wchodzić:

- wyposażenie laboratorium metrologicznego w zakresie aparatury i przyrządów pomiarowych umożliwiających przeprowadzenie badań makro- i mikrometrycznych elementów przekładni hydrokinetycznej,
- urządzenia do pomiaru masy przekładni, w postaci wagi lub dynamometru o zakresie pomiarowym do 1000 kg i klasie dokładności 0,5,
- przyrządy i narzędzia pomiarowe ogólnego zastosowania do pomiaru długości w zakresie pomiarowym umożliwiającym pomiary wymiarów zewnętrznych przekładni, z dokładnością określoną w dokumentacji konstrukcyjnej,
- przyrządy miernicze do pomiaru objętościowego ilości oleju z dokładnością do 50 cm³,

— przyrządy do pomiaru czasu z dokładnością do 0,1 s,

— przyrządy i aparatura do badania pokryw malar-
skich przekładni hydrokinetycznej wg BN-74/2001-01
i norm przedmiotowych,

— termometry stykowe o zakresie pomiarowym do
150 °C i dokładności pomiarów do 1 °C,

— zestaw kluczy dynamometrycznych.

Aparatura pomiarowa oraz urządzenia, narzędzia
i przyrządy pomiarowe wchodzące w skład wyposażenia
laboratorium oraz poszczególnych stanowisk badaw-
czych powinny mieć aktualne atesty legalizacyjne. Wy-
posażenie stanowisk badawczych do badań wg 4.2.8,
4.2.9 i 4.2.10 powinno umożliwiać wykonanie pomia-
rów momentu obrotowego z dokładnością do $\pm 0,5\%$,
prędkości obrotowej z dokładnością do $\pm 0,2\%$, natęże-
nia przepływu z dokładnością do $\pm 3\%$, mierzonych
wielkości. Do pomiarów temperatury oleju powinny być
stosowane mierniki o dokładności wskazań $\pm 1\text{ °C}$, a do
pomiarów ciśnienia oleju mierniki klasy 0,5. Przy bada-
niach natężenia hałasu emitowanego przez pracującą
przekładnię hydrokinetyczną wg 4.2.11 powinno być sto-
sowane wyposażenie wg PN-71/N-01300. Wartości para-
metrów zmierzone na początku badań należy uważać
za ustalone, jeżeli w trakcie badań ich wahania nie
przekraczają $\pm 1\%$ mierzonej wielkości.

Liczba punktów pomiarowych powinna być dosta-
teczna dla pełnego przedstawienia przebiegu krzywych
funkcjonalnych zależności, ze wszystkimi osobliwo-
ściami w całym zakresie.

Temperatura cieczy roboczej w trakcie przeprowa-
dzania pomiarów nie powinna podlegać większym waha-
niom niż $\pm 5\text{ °C}$; temperatura oleju w czasie badań nie
powinna przekraczać wartości dopuszczalnej określonej
przez producenta tego oleju.

4.2.2. Zakres badań laboratoryjnych. Badania labo-
ratoryjne przekładni hydrokinetycznych obejmują:

a) pomiary wymiarów zewnętrznych przekładni,

b) pomiary masy (własnej i eksploatacyjnej) prze-
kładni,

c) pomiary mikrometryczne elementów i zespołów
przekładni,

d) pomiary momentów dokręcania połączeń gwinto-
wych przekładni,

e) badania pokryw malarskich,

f) badania charakterystyk technicznych przekładni
hydrokinetycznej,

g) badania charakterystyk technicznych przekładni
hydrokinetycznej pracującej w zespole (silnik spali-
nowy wysokoprężny — przekładnia hydrokinetyczna),

h) badania trwałościowe przekładni hydrokinetycz-
nej na stanowisku z silnikiem spalinowym wysokoprę-
żnym,

i) badania hałasu emitowanego przez pracującą
przekładnię.

**4.2.3. Pomiary zewnętrznych wymiarów przekładni
hydrokinetycznej** należy przeprowadzać mierząc wiel-
kości wymiarów charakterystycznych, w tym wymiarów
przyłączeniowych podanych na rysunku katalogowym
przekładni. Sprawdzeniu i ocenie podlegają wartości

nominalne wymiarów i zachowanie tolerancji wykonaw-
czych na zgodność z wymaganiami podanymi
w dokumentacji konstrukcyjnej.

4.2.4. Pomiary masy przekładni należy przeprowa-
dzać przez ważenie, określając:

a) masę eksploatacyjną kompletnej przekładni hydro-
kinetycznej, zawierającej olej w przestrzeni wirnikowej
wraz z pompą zasilającą,

b) masę własną kompletnej przekładni hydrokinety-
cznej, bez oleju w przestrzeni wirnikowej i pompy za-
silającej.

**4.2.5. Pomiary mikrometryczne elementów i zespołów
przekładni** należy przeprowadzać w ramach badań kwa-
lifikacyjnych oraz badań kontrolnych okresowych, przy
demontażu przekładni przed rozpoczęciem badań
charakterystyk przekładni i po zakończeniu badań
trwałościowych przeprowadzanych wg 4.2.10.

Pomiarom mikrometrycznym podlegają co najmniej:

— wirniki pompy, turbiny i kierownicy przekładni,

— wały pompy (na wejściu przekładni) i turbiny
(na wyjściu z przekładni),

— osłona wirnika pompy o korpus główny obudowy
przekładni.

Pomiary mikrometryczne powinny być przeprowa-
dzone przy użyciu wyposażenia laboratorium metrologicz-
nego, w identycznych warunkach badawczych, przed
rozpoczęciem badań charakterystyk i po zakończeniu
badań trwałościowych przekładni.

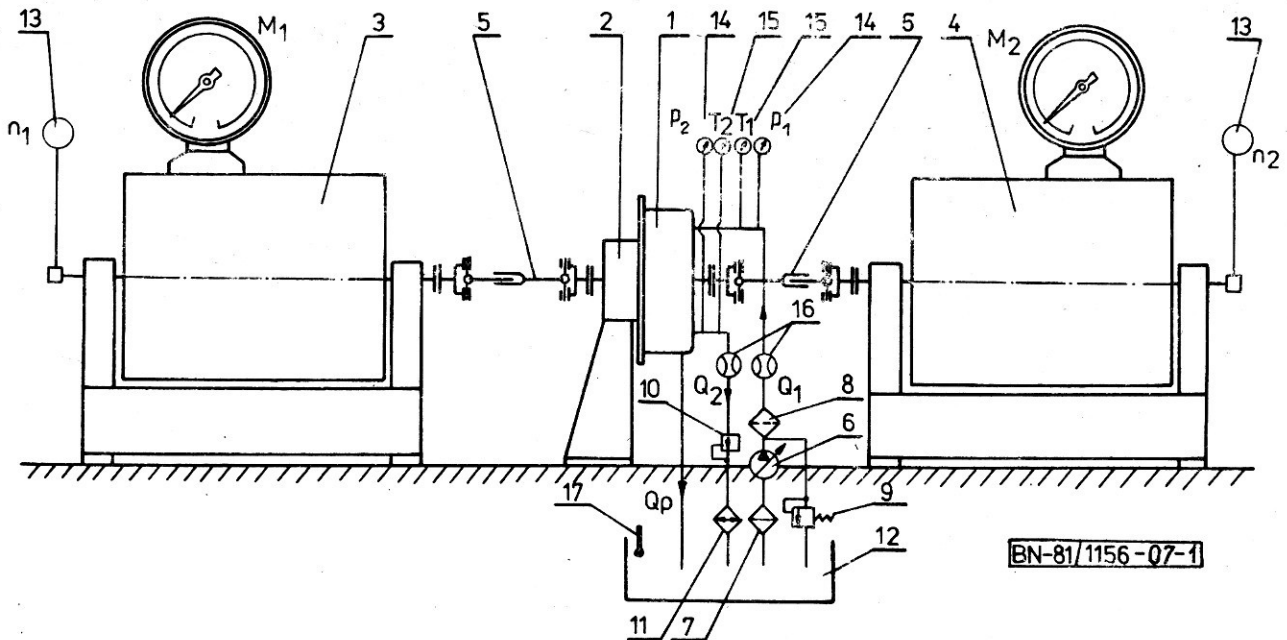
Na podstawie wyników pomiarów mikrometrycznych
sprawdzeniu i ocenie podlega stan lub stopień zuży-
cia wytypowanych elementów przekładni przed i po pra-
cy przekładni pod obciążeniem w trakcie określonych
badań.

**4.2.6. Pomiary momentów dokręcenia połączeń gwin-
towych** przekładni należy przeprowadzać stosując od-
powiednie klucze dynamometryczne. Sprawdzeniu i oce-
nie stanu spełnienia wymagań wg BN-79/1156-06
p. 2.4.1 powinny być poddane wszystkie zewnętrznie do-
stępne połączenia elementów przekładni w stanie kom-
pletnie zmontowanym zarówno przed rozpoczęciem jak
i po zakończeniu badań przekładni hydrokinetycznej,
jak również po każdym częściowym montażu elementów
i zespołów przekładni przeprowadzanym w trakcie ba-
dań.

4.2.7. Badania pokryw malarskich na zewnętrznych
niepracujących powierzchniach elementów przekładni
należy przeprowadzać wg BN-74/2001-01.

**4.2.8. Badania charakterystyk przekładni hydrokine-
tycznej** mają na celu określenie parametrów pracy,
poznanie rzeczywistych własności eksploatacyjnych
przekładni i porównanie ich z wartościami podanymi
w charakterystyce technicznej wyrobu (przekładni
hydrokinetycznej w wykonaniu prototypowym, z serii
próbnej lub z przemysłowej produkcji seryjnej).

Przykładowy schemat stanowiska badawczego do
badań charakterystyk przekładni hydrokinetycznej po-
dano na rys. 1.

Rys. 1. Przykładowy schemat stanowiska do badań charakterystyk przekładni hydrokinetycznej

1-przekładnia hydrokinetyczna, 2-wspornik, 3-elektryczna maszyna napędzająca, 4-elektryczna maszyna hamująca, 5-wały napędowe przegubowe, 6-pompa olejowa o regulowanym wydatku z własnym napędem, 7-filtr zgrubnego oczyszczania, 8-filtr dokładnego oczyszczania, 9-zawór przelewowy, 10-zawór ustalający wielkość ciśnienia oleju na wyjściu z przekładni, 11-chłodnica oleju, 12-zbiornik oleju, 13-mierniki prędkości obrotowej (obrotomierze), 14-mierniki ciśnienia oleju, 15-mierniki temperatury oleju, 16-mierniki przepływu oleju (przeptywomierze), 17-termometr.

W skład wyposażenia stanowiska badawczego do badań charakterystyk przekładni hydrokinetycznej powinny wchodzić:

- urządzenie (wspornik) do ustawienia i zamocowania przekładni,
- urządzenia do napędu i hamowania przekładni hydrokinetycznej — zaleca się stosowanie elektrycznych maszyn dynamometrycznych, o zakresach pracy prądnicowej i silnikowej i maksymalnej prędkości obrotowej $n_{max} = 3000$ obr/min,
- wały napędowe przegubowe,
- układ zasilania olejem przekładni hydrokinetycznej,
- układ chłodzenia oleju,
- aparatura i przyrządy pomiarowe do pomiarów prędkości obrotowej i momentu obrotowego, ciśnienia i temperatury oraz natężenia przepływu oleju,
- pulpity sterownicze (zaleca się umieszczenie go w wydzielonej izolowanej akustycznie kabinie) umożliwiającej sterowanie z jednego miejsca pracą urządzeń i aparatury pomiarowo-kontrolnej.

Przekładnia hydrokinetyczna na stanowisku badawczym powinna być usytuowana i zamocowana zgodnie z zaleceniami producenta, a wały napędowe przegubowe powinny być usytuowane poziomo i połączone z wałami: wejściowym i wyjściowym przekładni w taki sposób, aby kąty pomiędzy osiami wału napędowego przegubowego oraz osią wału wejściowego lub wyjściowego przekładni nie przekroczyły wartości $\pm 2^\circ 30'$.

Po zamocowaniu przekładni hydrokinetycznej na stanowisku badawczym, podłączeniu przewodów oraz aparatury pomiarowo-kontrolnej należy przeprowadzić wstępne próby ruchowe przekładni sprawdzając szczelność połączeń i prawidłowość działania wszystkich

elementów i zespołów wyposażenia stanowiska badawczego.

Po pozytywnych wynikach wstępnych prób ruchowych należy przeprowadzić docieranie przekładni hydrokinetycznej przy momencie obrotowym na wyjściu przekładni $M_2 = 0$ oraz prędkościach obrotowych wirnika pompy przekładni n_1 podanych w tabl. 2.

Tablica 2

Prędkość obrotowa wirnika pompy przekładni mierzona na wale wejściowym, n_1	Czas pracy przekładni przy określonej prędkości obrotowej n_1 wału wirnika pompy, t
obr/min	min
600	90
1000	60
1500	60
2000	45
n_{1max}	30

Po przeprowadzeniu docierania przekładni hydrokinetycznej należy przeprowadzić szczegółowe oględziny zewnętrzne miejsc połączeń elementów i zespołów przekładni oraz miejsc połączeń przewodów w układzie zasilania olejem oraz chłodzenia oleju.

Badania obejmują:

- wyznaczanie strat wewnętrznych przekładni hydrokinetycznej,
- badania kawitacji,
- wyznaczenie charakterystyk przekładni hydrokinetycznej,
- wykonanie charakterystyki uniwersalnej.

a) Wyznaczanie strat wewnętrznych przekładni hydrokinetycznej. Przebieg strat wewnętrznych przekładni należy wyznaczać przy pracy przekładni z nie-

obciążonym wałem wyjściowym ($M_2 = 0$) w zakresie prędkości obrotowej wału wejściowego od $n_1 = 0$ do $n_1 = n_{1max}$, przy stopniowaniu wartości n_1 co 200 obr/min. W trakcie pracy przekładni należy mierzyć i rejestrować wartości momentu obrotowego M_1 na wale wejściowym przekładni, w zależności od n_1 .

b) Badania kawitacji obejmują wyznaczenie charakterystyk bezwymiarowych przekładni, w tym przełożenia dynamicznego i_d oraz sprawności $\eta = f(i_k)$, przy prędkości obrotowej wału wirnika pompy (na wejściu do przekładni) $n_1 = n_{1max}$ i stopniowym obniżaniu ciśnienia oleju na wejściu do przekładni p_1 aż do wartości, przy której wystąpią objawy świadczące o powstaniu kawitacji w przestrzeni roboczej przekładni tj.:

— nastąpi znaczące obniżenie osiągow przekładni określone zmniejszeniem wartości przełożenia dynamicznego i_d oraz sprawności przekładni η ,

— wystąpi znaczący wzrost głośności pracy przekładni.

c) Wyznaczenie charakterystyk przekładni hydrokinetycznej przy

— pracy przekładni normalnej w zakresie przełożeń kinematycznych od $i_k = 0$ do $i_k = i_{kp}$ (i_{kp} — przełożenie kinematyczne przekładni przy $i_d = 0$)

— w trakcie pracy przekładni z ustaloną prędkością obrotową wału wejściowego w zakresie od $n_1 = 600$ obr/min do n_{1max} stopniowaną co 200 obr/min, należy wykonać charakterystyki M_1 , M_2 , η , i_d oraz λ_1 w zależności od i_k , przy zmianach prędkości obrotowej wału wyjściowego przekładni od n_{2max} (przy $M_2 = 0$) do $n_2 = 0$.

Pomiarom i rejestracji podlegają wartości:

— momentów obrotowych na wejściu i wyjściu — M_1 i M_2 ,

— prędkości obrotowych wałów na wejściu i wyjściu — n_1 i n_2 ,

— natężenia przepływu oleju na wejściu i wyjściu — Q_1 i Q_2 ,

— ciśnienia oleju na wejściu i wyjściu — p_1 i p_2 ,

— temperatury oleju na wejściu i wyjściu — T_1 i T_2 podczas:

— pracy przekładni z unieruchomionym wałem turbiny ($n_2 = 0$, $i_k = 0$) — w trakcie pracy przekładni z ustaloną prędkością wału wejściowego w zakresie od $n_1 = 600$ obr/min do n_{1max} stopniowaną co 200 obr/min, należy wykonać pomiary rejestrując wartości parametrów tych samych jak w c). Na podstawie wyników pomiarów należy wykonać charakterystyki M_1 , M_2 i i_d w zależności od n_1 .

— pracy przekładni na nadbiegu ($i_k > i_{kp}$) — w trakcie pracy przekładni z ustaloną prędkością wału wejściowego n_1 , nadbieg (przy zmienności od $i_k = i_{kp}$ do i_{kmax}) uzyskuje się poprzez włączenie napędu wału turbiny o kierunku obrotów zgodnym z kierunkiem obrotów wirnika pompy (i wału wejściowego przekładni). W trakcie pracy przekładni z nadbiegiem należy wykonać charakterystyki M_1 , M_2 , η , i_d oraz λ_1 w zależności od i_k — przy prędkościach obrotowych wału wejściowego przekładni $n_1 = 800, 1000, 1200, 1400$

i 1600 obr/min, nie przekraczając w trakcie badań największej dopuszczalnej prędkości obrotowej wału wyjściowego przekładni ($n_2 \leq n_{2max}$).

— pracy przekładni na przeciwbiegu ($i_k < 0$) — w trakcie pracy przekładni z ustaloną prędkością wału wejściowego n_1 , pracę na przeciwbiegu uzyskuje się poprzez włączenie napędu wału turbiny o kierunku obrotów przeciwnym do kierunku obrotów wirnika pompy (i wału wejściowego przekładni). W trakcie pracy przekładni z ustaloną prędkością obrotową wału wejściowego w zakresie od $n_1 = 600$ obr/min do n_{1max} stopniowaną co 200 obr/min, należy wykonać charakterystyki M_1 , M_2 , i_d oraz λ_1 w zależności od i_k , przeprowadzając pomiary i rejestrując wartości parametrów jak w c).

d) Wykonanie charakterystyki uniwersalnej. Charakterystyka uniwersalna przekładni hydrokinetycznej określająca przebieg zależności momentu obrotowego na wejściu przekładni od prędkości obrotowej wału wejściowego przekładni $M_1 = f(n_1)$ przy stałej wartości przełożenia kinematycznego przekładni ($i_k = \text{constans}$) powinna być opracowana na podstawie charakterystyki wg c) dla zakresu wartości przełożenia kinematycznego przekładni od $i_k = 0$ do $i_k = i_{kp}$ stopniowanych co 0,1.

4.2.9. Badania charakterystyk przekładni hydrokinetycznej w zespole (silnik spalinowy wysokoprężny — przekładnia hydrokinetyczna) mają na celu określenie parametrów pracy i poznanie rzeczywistych własności eksploatacyjnych zespołu napędowego.

Przykładowy schemat stanowiska do badań charakterystyk przekładni hydrokinetycznej w zespole (silnik — przekładnia hydrokinetyczna) podano na rys. 2.

W skład wyposażenia stanowiska badawczego powinny wchodzić:

— urządzenie do ustawienia i zamocowania zespołu napędowego (silnik — przekładnia hydrokinetyczna),

— silnik spalinowy wysokoprężny określonego typu, z którym dana przekładnia hydrokinetyczna ma współpracować po zamontowaniu w maszynie; silnik powinien być wyposażony w prądnicę lub alternator, filtr powietrza, wentylator, termostat, tłumik wydechu oraz układ chłodzenia, przewidziane w fabrycznym wyposażeniu przez producenta silnika,

— urządzenie do hamowania zespołu napędowego, np. hamulec wodny, elektrodynamiczny,

— instalacja zasilająca silnik paliwem,

— instalacja wydechowa odprowadzająca gazy spalinowe podczas pracy silnika,

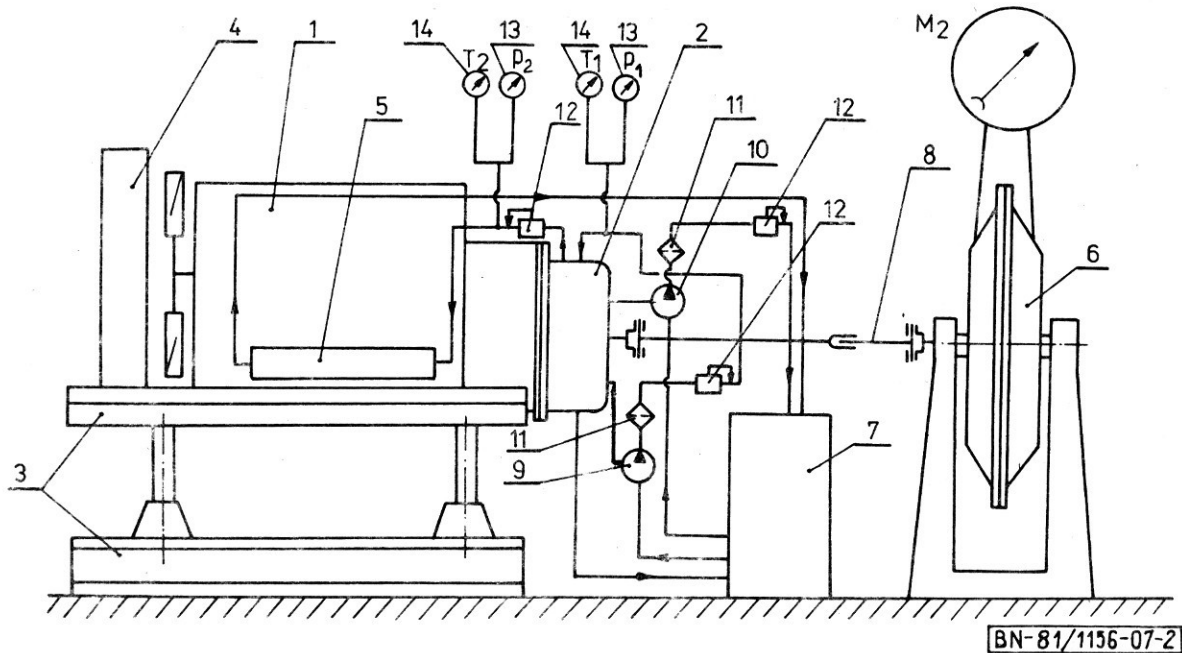
— wał napędowy przegubowy,

— układ zasilania olejem przekładni hydrokinetycznej oraz jej pompy roboczej,

— układ chłodzenia oleju,

— aparatura i przyrządy pomiarowe do pomiarów prędkości obrotowej i momentu obrotowego, ciśnienia i temperatury oraz natężenia przepływu oleju,

— pulpity sterownicze (zaleca się umieszczenie go w wydzielonej, izolowanej akustycznie kabinie) umożliwiające sterowanie z jednego miejsca pracą urządzeń i aparatury pomiarowo-kontrolnej.

Rys. 2. Przykładowy schemat stanowiska do badań charakterystyk przekładni hydrokinetycznej w zespole (silnik-przekładnia hydrokinetyczna) 1-silnik spalinowy wysokoprężny, 2-przekładnia hydrokinetyczna, 3-podstawa silnika, 4-chłodnica wody i oleju, 5-chłodnica oleju przekładni, 6-hamulec wodny, 7-zasilacz hydrauliczny (zbiornik oleju), 8-wał napędowy przegubowy, 9-pompa hydrauliczna zasilania przekładni, 10-pompa hydrauliczna układu roboczego, 11-filtry dokłanego oczyszczania oleju, 12-zawory ustalające ciśnienie (P_1 , P_2 , P_{HR}), 13-mierniki ciśnienia oleju, 14-mierniki temperatury oleju

Przekładnia hydrokinetyczna na stanowisku badawczym powinna być usytuowana i połączona z silnikiem zgodnie z zaleceniami producentów silnika i przekładni. Wał napędowy przegubowy łączący wał wyjściowy przekładni z wałem wejściowym urządzenia hamującego powinien być usytuowany poziomo i połączony w taki sposób, aby kąty pomiędzy osiami poszczególnych wałów nie przekraczały wartości $\pm 2^\circ 30'$.

Po zamocowaniu silnika i przekładni na stanowisku badawczym, połączeniu wałem napędowym przegubowym wałów przekładni i urządzenia hamującego oraz podłączeniu przewodów i aparatury pomiarowo-kontrolnej, należy przeprowadzić wstępne próby ruchowe sprawdzając działanie wszystkich elementów i zespołów wyposażenia stanowiska oraz szczelność wszystkich połączeń.

Po pozytywnych wynikach prób ruchowych należy wykonać charakterystyki prędkościowe M_2 , N_2 , n_s oraz i_k , w zależności od n_2 całego zespołu napędowego, rozpoczynając badania od prędkości obrotowej wału silnika $n_s = n_1 = 600$ obr/min zwiększając stopniowo co 200 obr/min prędkość obrotową silnika do $n_s = n_{max}$ dla zasilania własnego z pompą roboczą.

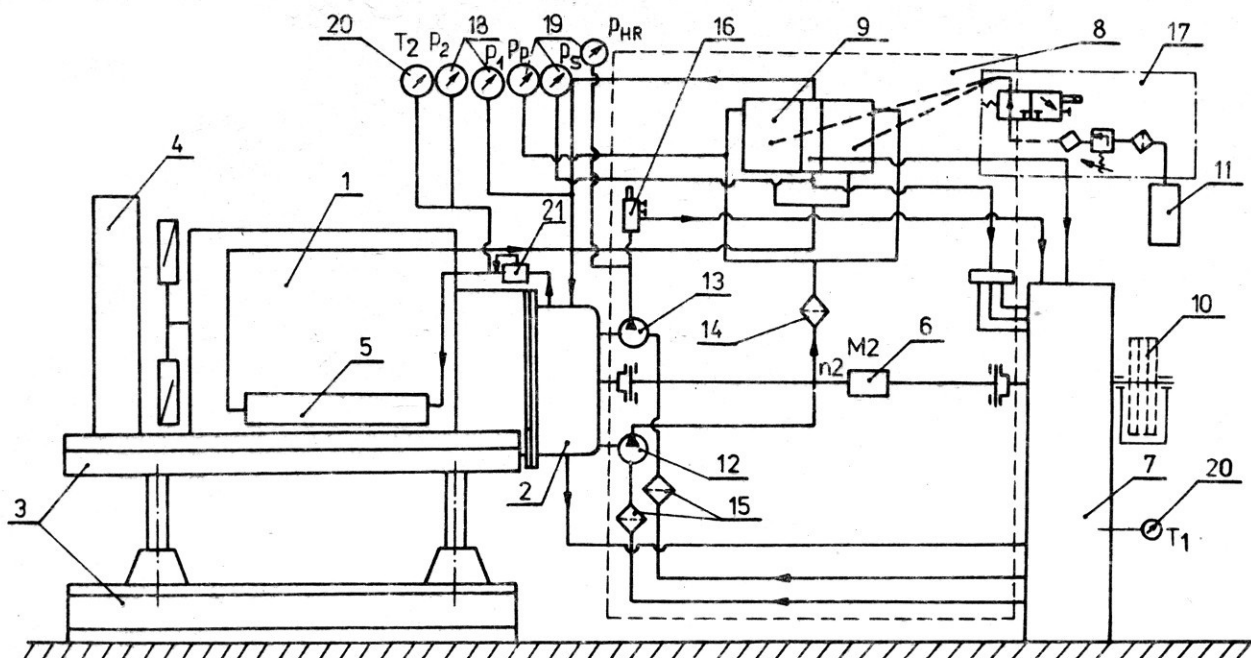
Wykorzystując charakterystyki prędkościowe silnika należy nanieść na wykresy zmienności i_d oraz η w zależności od n_2 ,

4.2.10. Badania trwałościowe przekładni hydrokinetycznej na stanowisku z silnikiem spalinowym wysokoprężnym mają na celu określenie niezawodności i trwałości przekładni przy pracy w zespole z silnikiem określonego typu, w możliwie krótkim czasie, przy obciążeniach ekwiwalentnych do rzeczywistych obciążeń występujących w cyklach pracy maszyny, dla której dana przekładnia jest przeznaczona. Badania mają również na celu śledzenie zależności i zmienności para-

metrów eksploatacyjnych oraz stanu technicznego przekładni hydrokinetycznej w trakcie prób. Przykładowy schemat stanowiska do badań trwałościowych przekładni hydrokinetycznej na stanowisku z silnikiem spalinowym podano na rys. 3.

W skład wyposażenia stanowiska badawczego powinny wchodzić:

- urządzenie do ustawienia i zamocowania zespołu napędowego (silnik — przekładnia hydrokinetyczna),
- silnik spalinowy wysokoprężny, z którym dana przekładnia ma współpracować po zamontowaniu w maszynie; silnik powinien być wyposażony w prądnicę lub alternator, filtr powietrza, wentylator, termostat, tłumik wydechu oraz układ chłodzenia, przewidziane w fabrycznym wyposażeniu przez producenta silnika,
- urządzenie hamujące wał wyjściowy przekładni hydrokinetycznej np. hamownica cierna lub urządzenie odwzorowujące zredukowany moment bezwładności układu napędowego maszyny (masa wirująca),
- instalacja zasilająca silnik paliwem,
- instalacja wydechowa odprowadzająca gazy spalinowe podczas pracy silnika,
- wał pomiarowy z końcówkami przegubowymi do połączenia wału wyjściowego przekładni hydrokinetycznej z wałem wejściowym urządzenia hamującego,
- układ hydrauliczny realizujący obciążenie pompy hydraulicznej osprzętu roboczego zamontowanej na przekładni hydrokinetycznej,
- układ automatyczny sterowania (w funkcji czasu) cyklicznym obciążeniem zespołu napędowego (układ ten powinien mieć również możliwość sterowania ręcznego),

BN-81/1156-07-3

Rys. 3. Przykładowy schemat stanowiska do badań trwałościowych przekładni hydrokinetycznej na stanowisku z silnikiem spalinowym 1-silnik spalinowy wysokoprężny, 2-przekładnia hydrokinetyczna, 3-podstawa silnika, 4-chłodnica wody i oleju, 5-chłodnica oleju przekładni, 6-wał pomiarowy, 7-hamownica lub skrzynia biegów, 8-układ zasilania przekładni hydrokinetycznej, hamownicy i pompy roboczej, 9-zawór regulacyjny, 10-masa wirująca, 11-sprężarka, 12-pompa hydrauliczna zasilania przekładni, 13-pompa hydrauliczna układu roboczego, 14-filtr dokładnego oczyszczania, 15-filtry zgrubnego oczyszczania, 16-zawór dławiący, 17-pneumatyczny układ sterujący cyklicznego załączania hamownicy, 18-mierniki ciśnienia p_1 i p_2 , 19-mierniki ciśnień: zasilania sprężel p_s , ciśnienia oleju za pompą układu roboczego p_p oraz ciśnienia oleju układu roboczego p_{HR} , 20-mierniki temperatury, 21-zawór ustalający ciśnienie na wyjściu z przekładni

— układ zasilania olejem przekładni hydrokinetycznej,

— układ chłodzenia oleju,

— aparatura i przyrządy pomiarowe do pomiarów prędkości obrotowej, ciśnienia i temperatury oraz natężenia przepływu oleju,

— pulpity sterownicze (zaleca się umieszczenie go w wydzielonej, izolowanej akustycznie kabinie) umożliwiające sterowanie z jednego miejsca pracą urządzeń i aparatury pomiarowo-kontrolnej.

Wielkości masy wirującej należy dobierać w zależności od wartości zredukowanego masowego momentu bezwładności maszyny J_r , określonego w $N \cdot m \cdot s^2$ wg wzoru

$$J_r = \frac{G_M}{g} \cdot \frac{r_d^2}{i_1^2} + J_k \frac{1}{i_1^2}$$

w którym:

G_M — ciężar maszyny z urobkiem, N,

g — przyspieszenie ziemskie; $g = 9,81 \text{ m/s}^2$,

r_d — promień dynamiczny jeźdźnego koła napędowego maszyny, m,

i_1 — całkowite przełożenie kinematyczne układu jeźdźnego maszyny przy jeździe na 1 biegu,

J_k — moment masy bezwładności układu jeźdźnego, $N \cdot m \cdot s^2$.

Przekładnia hydrokinetyczna na stanowisku badawczym powinna być usytuowana i połączona z silnikiem zgodnie z zaleceniami producentów silnika i przekła-

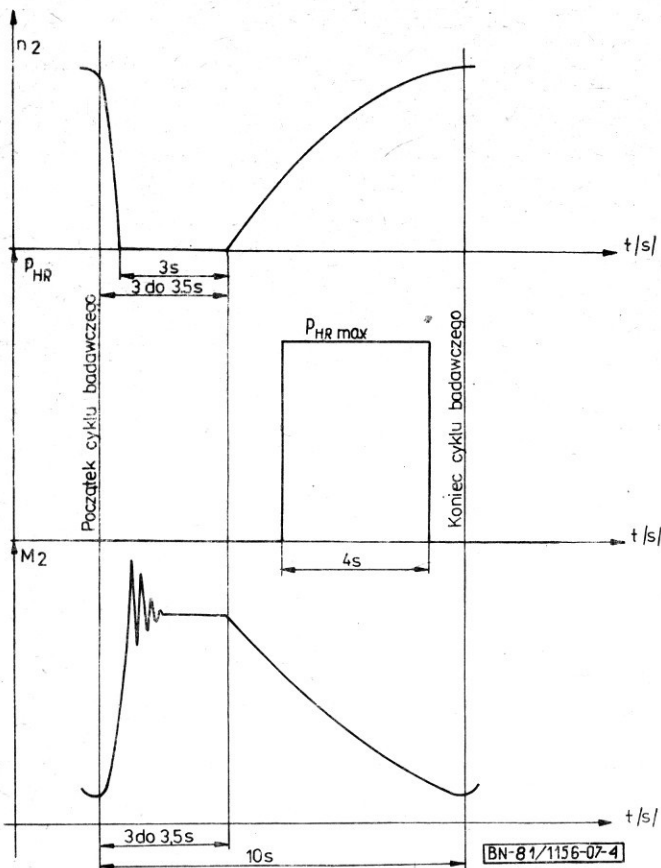
dni. Wał pomiarowy łączący wał wyjściowy przekładni z wałem wejściowym hamownicy powinien być usytuowany poziomo, a oś jego powinna pokrywać się z osiami obu łączonych wałów przekładni i hamownicy.

Po zamocowaniu silnika i przekładni hydrokinetycznej na stanowisku badawczym, połączeniu wałem pomiarowym wałów przekładni i hamownicy oraz podłączeniu przewodów i aparatury pomiarowo-kontrolnej, należy przeprowadzić wstępne próby ruchowe przy włączonych układach zasilania i sterowania, sprawdzając działanie wszystkich elementów, zespołów i układów wyposażenia stanowiska oraz szczelność wszystkich połączeń.

Po pozytywnych wynikach prób ruchowych należy przystąpić do badań trwałościowych zespołu napędowego w zakresie prędkości obrotowych wału silnika przy $n_s = n_{1max} - 100 \text{ obr/min}$ w cyklu badawczym trwającym 10 s, w którym: od 3 do 3,5 s — praca przy $i_k = 0$ (zatrzymany wał wyjściowy przekładni), około 7 s — praca przy rozpędzaniu się zespołu napędowego.

W okresie rozpędzania zespołu napędowego przez 4 s pompa robocza powinna pracować przy obciążeniu odpowiadającym maksymalnemu ciśnieniu oleju w układzie roboczym — p_{HR} . Przykładowy przebieg zmian wielkości n_2 , M_2 oraz p_{HR} w funkcji czasu t przedstawiono na rys. 4.

Liczby cykli badawczych jako cykli zmian obciążeń przekładni hydrokinetycznej na stanowisku z silnikiem spalinowym w trakcie badań trwałościowych podano w tabl. 3.

Rys. 4. Przykładowy przebieg zmian prędkości obrotowej n_2 , momentu obrotowego M_2 na wale wyjściowym przekładni hydrokinetycznej oraz ciśnienia oleju w układzie roboczym p_{HR} (maszyny), w zależności od czasu pracy t w cyklu badawczym zespołu napędowego z zastosowaniem hamownicy.

Tablica 3

Moc silnika przewidzianego do współpracy z przekładnią hydrokinetyczną	Wymagany okres trwałości i niezawodności eksploatacyjnej, nie mniej niż	Liczba zmian obciążeń podczas badań trwałościowych przekładni hydrokinetycznej, nie mniej niż
kWh (KM)	h	tys. sztuk
do 110 (do 150)	5 000	200
od 110 do 295 (od 150 do 400)	8 000	300
powyżej 295 (powyżej 400)	10 000	350

W przypadku gdy przekładnia hydrokinetyczna, po przepracowaniu w trakcie badań trwałościowych przy liczbie cykli badawczych wg. tabl. 3, nie uległa awarii uniemożliwiającej dalsze badania, badania trwałościowe należy prowadzić dalej aż do momentu zniszczenia.

W czasie pracy przekładni hydrokinetycznej na stanowisku do badań trwałościowych, powinna być przeprowadzana obsługa techniczna silnika oraz przekładni hydrokinetycznej, zgodnie z zaleceniami w instrukcjach obsługi tych zespołów podanymi przez ich producentów.

W trakcie przeprowadzania badań trwałościowych przekładni hydrokinetycznej na stanowisku badawczym kontroli podlegają wartości:

- temperatury wody i oleju w układach silnika,
- ciśnienia oleju w układzie silnika,
- godzinowego zużycia paliwa przez silnik w zespole napędowym G'_e ,
- temperatury oleju na wejściu i wyjściu z przekładni hydrokinetycznej T_1 i T_2 ,
- ciśnienia oleju na wejściu i wyjściu z przekładni p_1 i p_2 ,
- przecieków przekładni hydrokinetycznej Q_p oraz zależności $Q_p = f(t)$.

Dla każdego 50 000 cykli należy zapisać w formie oscylogramu zmienności wielkości M_2 , n_2 , n_s i p_{HR} w zależności od czasu t .

4.2.11. Badania hałasu emitowanego przez pracującą przekładnię należy przeprowadzać podczas badań wg 4.2.8. Badania powinny być przeprowadzane wg PN-71/N-01300 przy ustawieniu mikrofonu miernika poziomu dźwięku w płaszczyźnie poziomej, przechodzącej przez oś wału wejściowego, a także w płaszczyźnie poziomej przechodzącej przez oś wału wyjściowego, w co najmniej 5 dowolnych punktach odległych o 1000 ± 50 mm od obudowy przekładni hydrokinetycznej.

Za wynik badań należy przyjmować największą wartość poziomu hałasu określoną na podstawie analizy wyników pomiarów.

4.3. Ocena wyników badań. Wyniki badań należy uznać za pozytywne, jeżeli:

— stan techniczny przekładni hydrokinetycznej przedstawionej do badań jest zgodny z wymaganiami wg 3.2, a dokumentacja techniczna przedstawiona wraz z przekładnią spełnia wymagania wg 3.1 w zakresie kompletności,

— wyniki pomiarów zewnętrznych wymiarów, pomiary mikrometryczne elementów i zespołów oraz masy przekładni, przeprowadzonych wg 4.2.3 i 4.2.5 oraz 4.2.4 potwierdzają wykonanie przekładni zgodnie z dokumentacją konstrukcyjną,

— wyniki badań pokrywających malarskich wg 4.2.7 potwierdzają spełnienie wymagań wg BN-79/1156-06 p. 2.5.7,

— wyniki badań charakterystyk przekładni hydrokinetycznej oraz przekładni z silnikiem spalinowym przeprowadzanych wg 4.2.8 i 4.2.9 potwierdzają wykonanie przekładni hydrokinetycznej zgodnie z wymaganiami wg BN-79/1156-06, a wartości badanych parametrów oraz ich wzajemne współzależności są zgodne z charakterystyką techniczną przekładni podaną przez producenta (dotyczy przekładni produkowanych seryjnie).

nie) lub założeniami projektowymi (dotyczy przekładni w wykonaniu prototypowym lub serii próbnej),

— wyniki badań trwałościowych przekładni hydrokinetycznej przeprowadzanych wg 4.2.10 potwierdzają spełnienie wymagań wg BN-79/1156-06 w zakresie doboru materiałów, wykonania i montażu poszczególnych elementów i zespołów przekładni, a podczas badań z określoną liczbą cykli zmian obciążeń podaną w tabl. 3 nie nastąpiło przedwczesne zużycie elementów, uniemożliwiające dalsze prowadzenie badań trwałościowych,

— poziom hałasu emitowanego przez pracującą przekładnię badany wg 4.2.11 nie przekroczył wartości określonych w BN-79/1156-06 p. 2.5.6.

4.4. Sprawozdanie z badań. Wyniki badań powinny być ujęte w postaci sprawozdania zawierającego co najmniej następujące rozdziały:

a) część wprowadzająca — rozdział ten powinien zawierać dane dotyczące:

— podstawy, na jakiej przeprowadzono badania,
— celu badań,
— obiektu badań, w tym charakterystykę techniczną przekładni i jej przeznaczenie, nazwę i adres producenta, nr fabryczny i rok produkcji wyrobu,
— wykazu przedstawionej dokumentacji technicznej wyrobu,

— ogólnej informacji o wyrobie, w tym krótki opis określający różnice badanej przekładni w stosunku do poprzednio badanych przekładni (jeżeli takie badania były przeprowadzane),

b) rodzaje badań i wyniki — rozdział ten powinien zawierać treść określającą:

— typy, rodzaje i odmiany przeprowadzonych badań,
— warunki przeprowadzanych badań i ich wyniki, w tym opis stanowisk badawczych, rodzaj i typ aparatury pomiarowej i kontrolnej oraz przyrządów i narzędzi pomiarowych, opis czynności badawczych, oscylogramy, wykresy i tablice z wynikami pomiarów, fotografie uszkodzonych elementów, karty pomiarów mikrometrycznych, analizy materiałowe uszkodzonych elementów itp.,

c) wnioski i propozycje — rozdział ten powinien zawierać treść dotyczącą:

— ogólnej oceny badanego wyrobu na podstawie wyników badań, w tym oceny przyczyn defektów, przedwczesnego zużycia elementów i innych usterek stwierdzonych w trakcie prób, dogodności obsługi, konserwacji i napraw, prawidłowości instrukcji obsługi i konserwacji przekładni, itp.,

— propozycji zmian, w tym zmian dotyczących rozwiązań konstrukcyjnych poszczególnych elementów i zespołów.

W przypadku badań kontrolnych jakości przekładni hydrokinetycznych produkowanych seryjnie, wyniki tych badań powinny być ujęte w postaci protokołu zawierającego dane z przeprowadzonych badań oraz ocenę wyrobów i partii wyrobów, zgodnie z wymaganiami pełnych przedmiotowych norm zakładowych na określone typy przekładni.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Przemysłowy Instytut Maszyn Budowlanych.

2. Normy związane

PN-80/M-34000 Silniki spalinowe o zapłonie samoczynnym. Charakterystyki

PN-63/M-82056 Połączenia gwintowe stalowe. Dopuszczalne momenty dokręcania

PN-71/N-01300 Hałas maszyn i urządzeń. Metody wyznaczania parametrów akustycznych

BN-76/1156-01 Przekładnie hydrokinetyczne jednostopniowe trójczłonne. Określenia. Parametry podstawowe. Oznaczenia

BN-79/1156-06 Przekładnie hydrokinetyczne jednostopniowe trójczłonne. Wymagania ogólne

BN-74/2001-01 Maszyny i urządzenia do robót budowlanych. Pokrycia malarskie. Wymagania i badania

BN-77/2058-01 Maszyny i urządzenia do robót budowlanych ziemnych. Wytyczne opracowywania dokumentacji techniczno-ruchowej (DTR)

3. Normy zagraniczne

ZSRR ГОСТ 17069-71 Передачи гидродинамические. Методы стендовых испытаний

4. Autorzy projektu normy — mgr inż. Zenon Koperniak, mgr inż. Mariusz Wieleciński, inż. Sławomir Kisiel.